

верки можно констатировать, что мероприятия, предусмотренные общим планом и программой аудита системы управления персоналом и расчетов по оплате труда, выполнены в полном объеме.

Таким образом, аудит персонала в области управления персоналом и учета оплаты труда имеет свои особенности, и его процедуры направлены на выявления слабых мест в системе управление персоналом и в области учета оплаты труда. Следовательно, все выше рассмотренные процедуры аудита персонала можно применить для всех отраслей народного хозяйства. Но особенности применения рассмотренных аудиторских процедур зависят от масштаба и объема деятельности и организационной структуры управления любого предприятия.

Түйін

Мақалада персоналды басқару мен еңбек ақыны төлеудің аудиторлық процедуралары қарастырылған. Персоналды басқаруда аудит пен бухгалтерлік есептің мәні мен маңызы зор. Сондықтан мақалада аудиттің қажеттілігі, объектілері, міндеттері мен негізгі бағыттары жан жақты көрсетілген.

Summary

Audit of the personnel in the field of human resource management and the payment account has the features and its procedures are directed on revealings of weak places in system human resource management and in the field of the payment account. Hence, considered procedures of audit of the personnel all above can be applied to all branches of a national economy.

А.Д. Бейсебаева,

Экономика және Құқық Академиясының «Экономикалық пәндер» кафедрасының аға оқытушысы.

М.М. Жуманова,

Экономика және Құқық Академиясының «Экономикалық пәндер» кафедрасының оқытушысы

HTML ТІЛІНДЕ РЕСМИ ҚҰЖАТТАР ДАЙЫНДАУ ӘДІСНАМАСЫ

Гипермәтін – бұл қосымша элементтерді басқару мақсатында екпінді элементтерді қамтитын мәтін түрі.

HTML гипермәтіндік тілін (Hypertext Markup Language) 1989 жылы World Wide Web гипермәтіндік жүйесін бөлудің өңдеу технологиясының компоненттерінің бірі ретінде Тим Бернер-Ли ұсынғаны белгілі. Гипермәтінді бөлу негізіне құжаттың әрбір элементі тегтерімен қоршалған элементтердің жиынтығы түрінде көрсетуге болатын құжатты сипаттаудың тегтік моделі жататын болған. Өзінің мәні бойынша тегтер программалау тілдеріндегі «begin/end» жақшы ұғымдарына жақын және локальді айнымалылардың аттарының арасындағы амалдардың облысын береді, құжаттағы мәтіндік элементтерді түсіндіру ережелерінің амалдарын анықтайды және т.б.

HTML форматында мәтін элементін қоюдың жалпы схемасы келесі түрде жазылуы мүмкін:
«<элемент аты> <атрибуттар тізімі> элемент мазмұны </>элемент аты>».

Элемент мазмұнының алдындағы конструкция элемент басының тегі деп аталады, ал элемент мазмұнынан кейін орналасқан конструкция элемент соңының тегі деп аталады.

HTML құжаттың құрылышы бірінің ішіне бірі салынған контейнерлерді қолдануға мүмкіндік береді. Шынында да, құжаттың өзі – бұл «HTML» атымен аталатын бір үлкен контейнер:

<HTML> Құжат мазмұны </HTML>

HTML элементінің өзі немесе гипермәтіндік құжат құжаттың басынан (HEAD) және денесінен (BODY) тұрады:

<HTML>

<HEAD>

Тақырып мазмұны

</HEAD>

<BODY>

Құжат денесінің мазмұны

</BODY>

</HTML>

WWW-да әрбір құжаттың өз аты бар, оны басында көрсетеді. Оны интерфейс – программасының бірінші жолында көруге болады. HTML бетінің аты <TITLE> тегінің көмегімен басына қосылады.

HTML құжатын жазуды бастай отырып, оның сондай түрде болатынын тәсестіреміз. Мұндай тәсестіру құжаттың ен басына <!DOCTYPE HTML PUBLIC "-//W3C//DTD HTML 3.2//EN"> тегін қою жолымен жүргізіледі. DOCTYPE тегі SGML тілінің тегі болып табылады.

Барлық программау тілдеріндегідей HTML тілінде де мәтіннің белгілі-бір бөліктеріне түсініктеме беретін әдісі бар. Түсініктемелер <!-- --> тізбектерінің арасына жазылады. Түсініктеме мысалы:

```
<!-- бұл мәтіннің түсініктемесі бар -->
1-мысал.
<!DOCTYPE HTML PUBLIC "-//W3C//DTD HTML 3.2//EN">
<HTML>
<!-- Author: Irina Kuzina Date: December 5, 1996 -->
<HEAD>
<TITLE>This is a Baner</TITLE>
</HEAD>
<BODY>
Internet-ті администраторлау
</BODY>
</HTML>
```

Егер құжат денесінің ішінде мәтіннің бірнеше жолын теріп, содан соң оны броузерде қарайтын болсақ, онда терезеде жай кіші шрифтпен жазылған мәтін пайда болады, сонымен бірге бастапқы мәтінде бар жолдардың аудармасы сақталынбайды. Броузерлер бетке мәтінді өздері қояды. Жолдарды аударуды «күштеп» қою үшін
 тегін қолдану қажет. Броузер кескіндеу кезінде осы тег шықкан орынға жолдарды аударып қояды.
 тегі </BR> жабатын элементіз қолданылады.

HTML-де басқа да қасиеттері ұқсас бірнеше тегтер бар. Оларды қарапайым түрде бос (немесе жалғыз) деп атайды және де олар «ішкі» толтырулардан тұрмайды. Егер сізге мәтіннің бір анықталған жерінде бөлінбейтінің жасау қажет болса, онда осы жерге <NOBR> тегін жазыңыз.

Мәтінді параграфтерге бөлу үшін <P параметрлер> тегі қолданылады.

Дәлірек айтқанда, параграф <P>...</P> тегтерінің ішіне орналасады, бірақ та іштестірлген параграфтар болмайтындықтан, жабылатын тегті жазбауға болады.

<P> тегінде параграфтың ішіндегі мәтінді тегістеу әдісіне көрсететін ALIGN параметрі бар: текст оң жақ шеті бойынша (RIGHT), сол жақ шеті бойынша (LEFT), ортасы бойынша (CENTER) немесе ұзындығы бойынша (JUSTIFY) тегістелуі мүмкін. Егер параметр көрсетілмесе, онда мәтін сол жақ шеті бойынша тегістеледі.

Параграфты ортаға жазу үшін келесі түрдегі тегті қолдануға болады:

```
<CENTER>...</CENTER>
```

Мәтінді бөлікке бөлудің тағы бір әдісін горизонтальді сызық деп атауға болады. Сызық HTML тілінің элементі болып табылады және мәтінге

```
<HR параметрлер>
```

тегінің көмегімен қойылады, мұндағы параметрлер келесі түрде болуы мүмкін:

WIDTH сызықтың ұзындығын береді. HTML – де өлшем бірлігі шығару құрылғысының нүктесімен есептеледі, яғни <HR> тегінің параметрі ретінде WIDTH=100 деп көрсетсөніз, онда ұзындығы 100 нүктеден тұратын сызық құрасыз. Бірақ та бұл әдістің қолайлы емес екені көрініп тұр, себебі құжат әр түрлі шығару құрылғыларында әр түрлі болып кескінделуі мүмкін. Сол себепті HTML-де элементтердің ТӘҮЕЛДІ өлшемдерін беру мүмкіндігі бар, яғни кескіндеу облысының жалпы ұзындықтан пайызы (броузер немесе қағаздың беті). Мысалы: <HR> тегінде WIDTH=50% параметрін көрсетіңіз, сіз құжаттың кескінделу облысының қақ ортасындағы сызықты аласыз.

SIZE – сызықтың қалындығын береді.

NOSHADe – егер бұл параметр берілген болса, онда сызықтың көленкесі болмайды.

Егер осы моментте алынған бетті қарайтын болсақ, онда ол бір түсті болып көрінеді. Бір қарaganда не екені түсініксіз (егер терезенің басына қарамайтын болсақ). Бетке «bastы»

тақырып жетпейді, яғни тақырып құжаттың денесінде HTML тілінде алты түрден тұратын тақырып аты бар. Оларды құру үшін <H1>...</H1>, ..., <H6>...</H6> тегтері қолданылады. Тегтердің аттары олардың қолданылуын анықтайтын ағылшының Heading (яғни, тақырып) сөзінен алған. Өлшем 1 ең үлкен, өлшем 6 ең кіші шрифтке сәйкес келеді. Олай болса, мәтіннің негізгі жолының алдына

<H1>Welcome to my homepage! </H1>

жолын жазып, біздің бетті жазуды бастаймыз.

Енді біздің бетті броузерде қараймыз. Енді бет бұрынғыдан қарағанда жақсырақ көрінеді. <Hn> тегтері блокты болып табылады, олардың қолданылу жерінде абзацтарға бөлу жүргізіледі.

Мәтіннің шрифттерін көркемдеудің басқа жабдықтары болып курсивпен және қарайтылған түрмен жазу табылады. Осы әдістермен мәтіндегі кейір сөздерді, тақырыптарды белгілеуге болады. Мысалы, бірінші және екінші деңгейдегі тақырыптарды <Hn> тегтерінің көмегімен, ал үшінші деңгейдегі тақырыпты қарайтылған шрифтпен белгілеу өте ынғайлышты. Курсивпен белгілеу <I> (Italic сөзінен), ал қарайтылған шрифтпен белгілеу <B> (Bold сөзінен) тегінің көмегімен жүзеге асады.

Сонымен қатар HTML тілінде emphasis – жалпылама белгілеу ұғымы бар. Ол <EM>...</EM> тегтерінің көмегімен жүргізіледі. Мұндай белгілеу – құжаттың логикалық құрылышын сипаттайды. Осындағы әдіспен белгіленген мәтін курсивпен кескінделеді.

Логикалық белгілеудің басқа жабдығы ретінде келесі тегті есептеуге болады:

<STRONG>...</STRONG>

Ол тексттің бөлігін күшетту үшін қолданылады. Тегтің мазмұны қарайтылған шрифтпен кескінделеді.

Келесі тегтердің көмегімен шрифттердің өлшемін және түсін өзгертуге болады:

<FONT параметрлер>...</FONT>

Параметрлер келесі түрде болуы мүмкін:

SIZE="value немесе value" – шрифттің абсолютті немесе тәуелді өлшемін береді. Тәуелді өлшем базалық өлшемнің қатынасы бойынша беріледі. Қабылдайтын мәндерінің диапазоны – бірден жетіге дейін.

COLOR – текст түсін көрсетеді.

FACE – Microsoft Internet Explorer және Netscape Navigator кеңеймесі.

Текст үшін гарнитураларды (гарнитуралар тізімі, бар шрифттер жүйесінен қажеттісі таңдалатын болады) беруге көмектеседі. Ақырғы нәтиже жүйеде орналасқан шрифттердің салынан және әр түрлілігін тәуелді. Мысал:

<FONT FACE=<Arial, Times Roman>> Текстті басқа гарнитурамен белгілеу мысалы.
</FONT>

Барлық құжат үшін шрифттердің базалық өлшемін

<BASEFONT параметрлер>

тегінің көмегімен беруге болады. Ол бір ғана параметрден тұрады:

SIZE – шрифтің өлшемін береді.

Қолданушының назарын аудару үшін кейде жанып-сөнетін мәтін қажет болады. Ол үшін

<BLINK>...</BLINK>

тегін қолданамыз. Бұл тегті байқап қолданған дұрыс, себебі жанып-сөнетін объектілерге қарау әр уақытта жағымды емес.

Кей жағдайда құжатқа цитаталарды, программаның бастапқы мәтінін немесе қаралайым мәтіндік құжатты қою қажет болады. HTML тілінде бұл жағдайлар үшін мүмкіндіктер қарастырылған.

HTML тілінде цитаталар <CITE>...</CITE> тегтерінің көмегімен жазылады.

Құжатқа бастапқы мәтінді қою үшін

<CODE>...</CODE> тегін қолдануға болады.

Мәтін белгіленген ұзындығы бойынша шрифтпен жазылатын болады.

Құжатта белгіленген форматпен мәтіннің бар болу жағдайының қажеттілігі ерекше таратылған. Мұндай мүмкіндік, мысалға электрондық хаттардың мазмұнын мәтінге немесе Usenet желісінен мақалаларды қосқан кезде қолданылады. Мұның барлығы

<PRE>

1-мәтін ...

...

N-мәтін </PRE>

тегтерінің көмегімен жасалады. Бұл жағдайда ол мына түрде кескінделуі мүмкін:

1-мәтін

...

...

N-мәтін

HTML тілінде адрестерді жазу үшін қолданылатын жабдық бар. Адрес

<ADDRESS>...</ADDRESS>

тегтерінің көмегімен жазылады. Броузерлер оны курсивпен белгілейді, яғни <ADDRESS>

ул. Пирогова, д. 2 </ADDRESS> жолы

ул. Пирогова, д. 2. түрінде кескінделеді.

Тізімдермен жұмыс үшін қолданылатын негізгі тегтер

HTML тілінде тізімдердің үш түрі болады: нөмірленген, нөмірленбекен және терминдер тізімі. Нөмірленбекен тізім келесі блоктың көмегімен жазылады:

<UL>

<LI> элемент

<LI> элемент

...

</UL>

Тізім мына түрде бейнеленетін болады:

• Элемент 1

• Элемент 2

...

Нөмірленген тізімнің нөмірленбекен тізімнен айырмашылығы пунктің жанындағы қою нүктелердің орнына пунктің реттік нөмірі қойылады. Ол мына түрде бейнеленеді:

<OL>

<LI> элемент

<LI> элемент

...

</OL>

Ол мына түрде бейнеленеді:

1. Элемент

2. Элемент

...

Тізімнің үшінші түрі терминдердің тізімі болып табылады. Ол барлық мүмкіндіктердің көркемдеу үшін өте қолайлы. Мұндай тізімді келесі блоктың көмегімен жазуға болады:

<DL>

<DT> 1-термин <DD>1-сипаттамасы

<DT> 2-термин <DD>2-сипаттамасы

...

</DL>

Алғынатын тізімнің түрі келесі түрде болады:

1-термин

1-сипаттамасы

2-термин

2-сипаттамасы

...

Мәтіннің екі жағының шеттерін құру үшін <BLACKQUOTE>...</BLACKQUOTE> тегін қолдануға болады.

Мәтінді түстермен кескіндеу

«Color» (%Color;) типті атрибуттың мәні түсті анықтайды. Түстің мәні он алтылық саннан (диэз белгісімен басталатын) немесе түстің келесі он алты атынан тұруы мүмкін. Түстердің атын регистр ескеріп отырады.

Түстердің аттары және RGB мәндері
 Black = «#000000» Green = «#008000»
 Silver = «#C0C0C0» Lime = #00FF00»
 Gray = «#808080» Olive = «#808000»
 White = «#FFFFFF» Yellow = «#FFFF00»
 Maroon = «#800000» Navy = #000080»
 Red = «#FF0000» Blue = «#0000FF»
 Purple = «#800080» Teal = «#008080»
 Fuchsia = «#FF00FF» Aqua = «#00FFFF»

Яғни, «#FF0000» мәні және «Red» екеуі қызыл түсті береді.

<BODY BGCOLOR> – құжат фонының түсін анықтайды.

<BODY TEXT> – мәтін түсін анықтайды.

<FONT COLOR> – шрифтің түсін анықтайды.

HTML-құжатында графиканы қолдану

HTML-де бейнелерді қолдау – графика элементіне жол. Құжатқа суретті қою үшін Сіз IMG элементін қолданасыз. Қойылған бейне сіздің құжатыныздың бір бөлігі болып табылады; егер қолданушы сіздің құжатынызды қолданатын болса, онда бейне де онымен бірге жүктеледі және онын бөлігі тәрізді шығарылады.

Егер броузер тек арнаіы форматты қолдайтын болса, онда қолданушы кескінді көре алады. Ең қолайлы форматтар – GIF және JPEG.

Мәтінге мәтіндік емес ақпараттар объектісін қою үшін қолданылатын флагтар-командалар

<IMG SRC=«file.gif»> немесе <IMG SRC=«file.jpg»> – графикалық бейнелерді қоюға арналған команда;

<IMG SRC =«file.wav»> – дыбыстық фрагментті қоюға арналған команда;

<IMG SRC =«file.avi»> – видео фрагментті қоюға арналған команда.

Графикалық бейнелердің параметрлері

WIDTH – пиксельмен өлшенетін суреттің ұзындығы;

HEIGHT – пиксельмен өлшенетін суреттің биіктігі;

ALIGN – тегістеу (ALIGN=LEFT – сол жақ өріс бойынша тегістеу, ALIGN=RIGHT – он жақ өріс бойынша, ALIGN=TOP – жоғарғы шекара бойынша, ALIGN=BOTTOM – төменгі шекара бойынша, ALIGN=MIDDLE немесе CENTER – ортасы бойынша);

HSPACE – графикалық бейнеден горизонталь бойынша алшақтығы;

VSPACE – вертикаль бойынша алшақтық;

ALT – бейнелерді белгілеу үшін қолданылатын альтернативті мәтін;

<BODY BACKGROUND> – құжаттың фоны ретінде суретті қолдануға мүмкіндік береді.

Мысал:

<IMG SRC=«http://www.hut.fi/~lsarakon/sae.gif» ALT=«[Picture of Siamese algae eater]»>

HTML-де кесте жасау

Web-құжатының негізгі бөліктерінің бірі – кесте. Ол тіктөртбұрыш бағаналар мен көлденен орналасқан жолдардан тұратын торлар жиыны түрінде қарастырылады. Жол мен бағанның қылышы ұяшық деп аталады. Бір ұяшықта мәтін, сурет немесе басқа бір шағын кесте орналаса алады. Кесте келесі бөліктерден тұрады:

- кесте тақырыбы;
- бағаналар тақырыптары;
- ұяшықтар.

Кесте жолдар тізбегі бойынша біртіндеп толтырылады (солдан онға қарай жол соңына дейін, соナン соң келесі жолға көшу). Әрбір ұяшыққа мәліметтер енгізіледі. Боя ұяшық жасау үшін бос орын таңбалары енгізілуі тиис.

Қарапайын 2*3 кестесін жасау үшін тәменгі тегтер жиынын қолдануға болады:

```
<TABLE border=1>
<TR>
<TD> мәтін</td>
<TD> мәтін</td>
<TD> мәтін</td>
</tr>
```

```
<TR>
<TD> мәтін</td>
<TD> мәтін</td>
<TD> мәтін</td>
</tr>
</table>
```

Бұл жерде border кесте сызықтарының ені.

Кестенің ұяшықтарының енін пайз арқылы өзгерту үшін width атрибутн қолданса болады, мысалы:

```
<TABLE width=50%>
```

HTML-құжатында сілтемелерді қолдану

WWW ен күшті мүмкіндіктерінің бірі құжаттар арасындағы гипермәтіндік байланысты ұйымдастыру мүмкіндігі болып табылады.

Құжаттағы қандай да бір элементті мәтіндік сілтеме ретінде жазу үшін оны <A> тегінің ішіне кіргізсе жеткілікті. Мұндай тегтердің толық систаксисі:

```
<A параметрлер>
```

```
...
```

```
</A>,
```

мұндағы параметрлер келесі түрде болуы мүмкін:

Href – міндетті параметр, біздің сілтеме жасайтынымыз URL немесе файл екенін анықтайды. Егер біз файлға сілтеме жасайтын болсақ, онда HREF өрісі Web-сервер файлдың жүйесіндегі файл атынан тұрады.

Name – егер бұр параметр көрсетілсе, онда сілтеме ешқайда сілтемейді. Бірақ та бұл жағдайда <A> тегі құжаттағы HREF параметріндегі # символын қолдана отырып сілтеме жасауға болатын таңбаның атын көрсетеді;

target – құжаттың бейнеленетін терезесінің немесе рамкасының атын көрсететін параметр. Егер мұндай атпен терезе немесе рамка жоқ болатын болса, онда жаңа терезе ашылатын болады.

```
<BODY> тегінің көмегімен гиперсілтемелердің түстерін беру
```

```
<BODY LINK> – гипермәтіндік байланыс түсі (сілтемелер);
```

```
<BODY VLINK> – бұрын болған сілтеме түсі;
```

```
<BODY ALINK> – белсенді сілтеме түсі.
```

Мысал:

```
<A HREF=<http://www.ru>> http://www.ru </A> – гипербайланыстар
```

<A HREF=mailto:person@firm.ru> person@firm.ru</A> – электрондық пошта адресімен берілген гипербайланыс.

Олай болса, мысалға автор элементтері H2, H3 және т.б. осы құжаттағы тақырыптардың элементтеріне сілтеме болатындей мазмұнды құруы мүмкін.

HTML тілінде диплом жазудың мысалы

Блокноттағы көрінісі:

```
<HTML>
```

Құқықтану 3-курс

```
<HEAD>
```

```
<TITLE> Қазақстан Республикасының Конституциясы </TITLE>
```

```
</HEAD>
```

```
<BODY bgcolor=<yellow>>
```

```
<h1><font color=<red>><CENTER>Қазақстан Республикасының 1995 жылғы 30 тамыз </CENTER></font> </h1>
```

```
<h3><font color=<blue>><A HREF=<C:\Documents and Settings\Администратор\Рабочий стол\1 бап.ppt>> I бөлім. Жалпы ережелер </A> </font> </h3>
```

```
<h3><font color=<#000000>>II бөлім. Адам және азамат </font> </h3>
```

```
<h3><font color=<#008000>>III бөлім. Президент </font> </h3>
```

```
<h3><font color=<#800000>> IV бөлім. Парламент </font> </h3>
```

```

<h3><font color=<#800080>>V бөлім. Үкімет </font> </h3>
<h3><font color=<#FF00FF>>VI бөлім. Конституциялық кеңес </font> </h3>
<h3><font color=<Gray>>VII бөлім. Соттар және сот төрелігі </font> </h3>
<h3><font color=<red>>VIII бөлім. Жергілікті мемлекеттік басқару және өзін-өзі басқару
</font> </h3>
<h3><font color=<red>> IX Бөлім. Қорытынды және өтпелі ережелер</font> </h3>
</BODY>
</HTML>

```

Асты сзылған сөздің гиперсілтемесі болады Web беттегі көрінісі:

Қазақстан Республикасының 1995 жылғы 30 тамыз

[**I бөлім. Жалпы ережелер**](#)

[**II бөлім. Адам және азамат**](#)

[**III бөлім. Президент**](#)

[**IV бөлім. Парламент**](#)

[**V бөлім. Үкімет**](#)

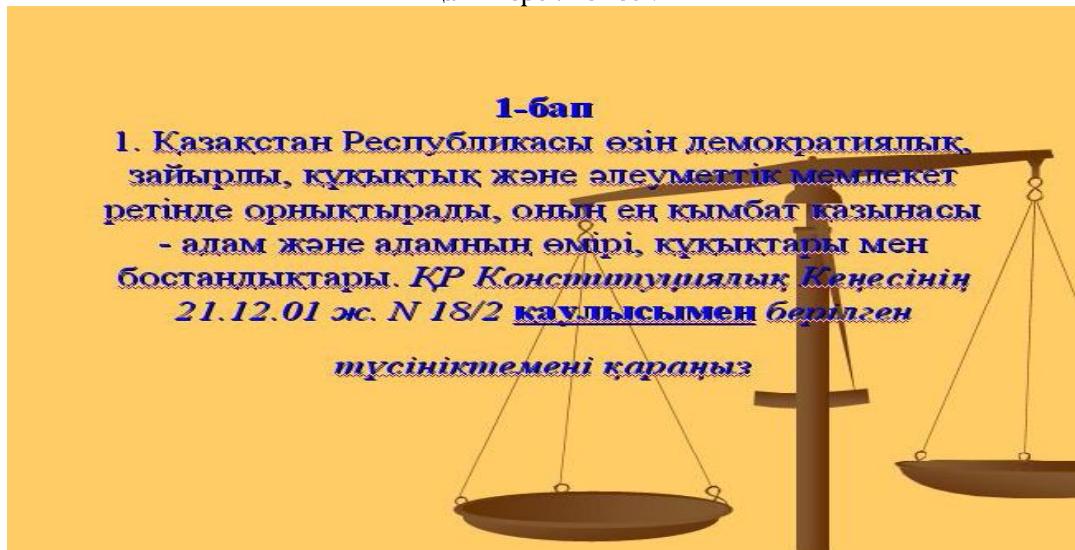
[**VI бөлім. Конституциялық кеңес**](#)

[**VII бөлім. Соттар және сот төрелігі**](#)

[**VIII бөлім. Жергілікті мемлекеттік басқару және өзін-өзі басқару**](#)

[**IX Бөлім. Қорытынды және өтпелі ережелер**](#)

Блокноттан Microsoft PowerPoint-қа гиперсілтемесі:

Резюме

В настоящей статье рассматриваются основные сведения о языке HTML и прикладные методы его использования. На примере составления официальных документов, а именно для бакалавров по специальности юриспруденция, предложены оптимальные средства по презентабельному представлению выпускной работы.

Summary

The basic information of HTML language and applied methods of its use are considered in this article. On the examples of compiling official documents, that is for bachelors of law (jurisprudence) speciality optimum means for presentable handlings in of diploma thesis are offered.